



Սույն գիրքը թվայնացվել է Գրքասեր ՀԿ-ում հայերենով գրականության պահպանման, հանրայնացման և ժամանակակից թվային միջավայրում հասանելի դարձնելու նպատակով:

Կազմակերպության նախաձեռնությունը միտված է հայերեն գրքերի և տեքստերի տարածմանը, ընթերցանության խթանմանը և մշակութային ոչ նյութական ժառանգության պահպանությանը՝ ապահովելով դրանց հասանելիությունը հնարավորինս լայն շրջանակների համար:

Մենք հավատում ենք, որ թվայնացումը ոչ միայն պահպանման միջոց է, այլև գիտելիքի, գրականության և մշակույթի շարունակական փոխանցման կարևոր ուղի:

Գրքասեր ՀԿ-ն գրքերը ծայնագրում և թվայնացնում է բացառապես Ձեր նվիրատվությունների շնորհիվ: Կազմակերպությանը կարող եք օժանդակել հետևյալ հղումով՝

<https://grqaser.org/hy/donate>

Ստուգված

Ֆրանսիական գրականություն, Արձակ, Նովել
13+

Թարգմանությունը՝ Նվարդ Վարդանյանի

Անդրե Ժիո Անառակ որդու վերադարձը

Արթուր Ֆոնտենիս

Իմ հոգու խնդության համար, ինչպես հին եռապատկերներում, ես այստեղ պատկերել եմ առակը, որ Տեր մեր Հիսուս Քրիստոսը մեզ գրուցեց: Անորոշ ու շփոթ վիճակում թողնելով ինձ ոգևորող կրկնակի ներշնչանքը՝ ես ոչ մի աստծո, ոչ էլ իմ հաղթանակն եմ ուզում ապացուցել իմ նկատմամբ: Սակայն եթե ընթերցողն ինձանից բարեպաշտություն պահանջի, զուր չի որոնի այս պատկերի մեջ, որտեղ որպես նվիրատու կտավի անկյունում ծունկի եկած, հիշեցնում եմ անառակ որդուն՝ նրա պես ժպտադեմ, դեմքս արցունքով ողողված:

ԱՆԱՌԱԿ ՈՐԴԻՆ

Երբ երկար բացակայությունից հետո, անուրջներից խոնջացած, ինքն իրենից հուսախաբ՝ անառակ որդին կամովին ընտրած գրկանքների մեջ մտաբերում է հոր դեմքը, ընդարձակ սենյակը, որտեղ իր սնարին հակվում էր մայրը, ջրառատ, բայց չորս կողմից պարսպապատ պարտեզը, որտեղից միշտ երագել էր փախչել, տնտեսվար ավագ եղբորը, որին երբեք չէր սիրել, և որը սպասման մեջ դեռևս տնօրինում էր իր ունեցվածքի մի մասը, որ ինքը՝ անառակը, չէր կարողացել վատնել, սրտի խորքում խոստովանում է, թե երջանկություն չի գտել, ոչ էլ կարողացել է երկար ժամանակ ըմբռնվել այն արբեցումը, որ որոնել է երջանկության փոխարեն: «Ա՛խ,— մտածում է նա,— եթե զայրացած

հայրս, որ ինձ մեռած է կարծում, զանց առնի մեղքս ու հրճվի՝ տեսնելով ինձ, ա՛խ, եթե խոնարհաբար վերադառնամ նրա մոտ գլխահակ ու մագերիս մոխիր ցանած, եթե նրա առջև ծնկի չոքելով ասեմ. «Հայր, մեղանչեցի երկնքի դեմ ու քո առաջ», ի՞նչ պիտի անեմ, եթե ձեռքը մեկնելով՝ ինձ բարձրացնի ու ասի. «Տուն մտիր, որդիս...»: Եվ որդին երկյուղածորեն ճանապարհ է ընկնում: Երբ բլրի գագաթից վերջապես նկատում է իրենց տանիքից բարձրացող ծուխը, արդեն երեկո է, բայց սպասում է գիշերվա խավարին իր թշվառությունը քողարկելու համար: Հեռվից լսում է հոր ձայնը, ծնկները ծալվում են. ընկնում է գետին և ձեռքերով ծածկում դեմքը, որովհետև ամաչում է իր խայտառակությունից, գիտակցելով սակայն, որ ինքը օրինական որդի է: Քաղցած է. քրքրված վերարկուի ծալքերից մեկում միայն մի բուռ վայրի կաղին կա՝ իր պահած խոզերի սնունդը, որով նաև ինքն էր կերակրվում: Տեսնում է, թե ինչպես են ընթրիքի պատրաստություն անում: Վերնագավթում նկատում է մոր անորոշ ուրվագիծը...այլևս չի կարողանում տիրապետել իրեն, վազում է բլուրն ի վար, մտնում բակ, շունը չի ճանաչում, հաչում է վրան: Ուզում է վարձկանների հետ խոսել, բայց սրանք կասկածանքով հեռանում են տիրոջը հայտնելու. ահա նա:

Անկասկած, հայրը սպասում էր անառակ որդուն, քանի որ իսկույն ճանաչում է: Բացում է գիրկը. այդ ժամանակ որդին ծնկի է գալիս նրա առաջ և թևով ծածկելով երեսը, բարձրացնում է աջ ձեռքը ու ներողություն հայցելու համար բացականչում.

— Հայր իմ, հայր իմ, դաժանորեն մեղանչեցի երկնքի դեմ ու քո առաջ, այլևս արժանի չեմ քո որդին կոչվելու, բայց գոնե թույլ տուր մեր տան անկյուններից մեկում ապրել իբրև քո վարձկաններից ամենավերջինը...

Հայրը բարձրացնում է նրան և սեղմում կրծքին:

— Որդիս, թող օրհնյալ լինի այն օրը, որ վերադարձար ինձ մոտ,— և արտասվում է հոգեբուխ ուրախությունից, համբուրելով որդու ճակատը, բարձրացնում է գլուխը, շրջվում է վարձկանների կողմը և ասում: — Ամմիջապես բերեք ամենաշքեղ պատմուճանը, կոշիկներ հագցրեք ոտքերին, թանկարժեք մատանի դրեք մատին: Գոմից բերեք ամենապարարտ եգը, մորթեք, ուրախության սեղան բացեք, որովհետև որդիս, որին մեռած էի կարծում, ողջ է:

Եվ քանի որ լուրն արդեն տարածվում է, վազում է, չի ուզում մեկ ուրիշը հայտնի.

— Մայր, որդին, որին ողբում էինք, մեզ հետ տրվեց:

Ընդհանուր ուրախությունը, օրհներգի նման բարձրանալով, ավագ որդուն տազնապի մեջ է գցում: Ստիպված է մյուսների հետ սեղան նստել, որովհետև հայրն է հրավիրել ու հորդորել: Բայց միակն է բոլոր հրավիրյալների մեջ, իսկ ամենահետին ծառան անգամ հրավիրված է, որ խոժոռել է ճակատը:

Ապաշխարող մեղավորին ինչո՞ւ ավելի մեծ հարգանք ու պատիվ տրվի, քան իրեն՝ իրեն, որ երբեք չի մեղանչել: Սիրուց ավելի նախընտրում է կարգ ու կանոն: Եթե համաձայնել է խնջույքին մասնակցել, միայն այն պատճառով, որ շնորհ անելով եղբորը, կարող է նրան նվիրել մի երեկոյի հաճույք, և որովհետև հայրն ու մայրը խոստացել են վաղն ևեթ խրատել անառակին, ինքն էլ մտադիր է նրան լրջորեն հանդիմանել:

Կեռունի ջահերը ծխում են մինչև երկինք: Ընթրիքն ավարտված է:

Սպասարկուները հավաքել են սեղանները: Այժմ գիշերվա խավարում, հոգևամած տանը, որտեղ շշուկ անգամ չի լսվում, շունչ առ շունչ պիտի քնեն: Մինչդեռ անառակի ննջարանին կից սենյակում մի տղա կա՝ կրտսեր եղբայրը, որ ամբողջ գիշեր, մինչև լուսաբաց զուր տեղը փորձելու է քնել:

Տեր Աստված, այսօր դեմքս արցունքով ողողած, երեխայի պես ծունկ եմ չոքում քո առաջ: Եթե այսօր վերհիշում և գրի եմ առնում քո իմաստուն առակը, պատճառն այն է, որ ինձ հայտնի է, թե ինչպիսին էր ձեր անառակ որդին, պատճառն այն է, որ նրա մեջ ես ինձ եմ տեսնում, իմ մեջ լսում և երբեմն գաղտնաբար կրկնում եմ այն բառերը, որ վհատության պահին ստիպված է եղել արտաբերել:

«Քանի՜-քանի՜ վարձկաններ կան իմ հոր տանը, որ առատ հաց ունեն, և ես այստեղ սովամահ կորչում եմ»:

Պատկերացնում եմ գրկախառնությունը Հոր հետ. նման սիրո ջերմությունից սիրտս հալվում է: Պատկերացնում եմ նույնիսկ սրան նախորդած անձկությունը: Օ՛, ես ամեն բան պատկերացնում եմ: Հավատում եմ. ես հենց այն մարդն եմ, ում սիրտը տրոփում է, երբ բլուրն անցնելուց հետո նորից տեսնում է իր լքած տան կապույտ տանիքը: Ել ինչո՞ւ եմ հապաղում, որ նետվեմ դեպի տուն, որ ներս մտնեմ: Ինձ սպասում են: Արդեն տեսնում եմ մատուցվող պարարտ եզր... Սպասեք, մի շտապեք խնջույքի սեղան գցել: Անառակ որդի, քո մասին եմ մտածում. նախ և առաջ ասա, թե ինչի մասին խոսեց քեզ հետ Հայրդ՝ վերադարձի խնջույքին հաջորդած օրը: Եվ չնայած ավագ որդին հուշում է ձեզ, Հայր, թողեք, որ մերթնդմերթ նրա խոսքերի միջից լսեմ ձեր ձայնը:

— Որդիս, ինչո՞ւ լքեցիր ինձ:

— Հայր, իրո՞ք լքել եմ ձեզ, մի՞թե դուք ամենուր չեք: Երբեք չեմ դադարել ձեզ սիրել:

— Զվիճենք: Տուն ունեի, որ պարփակել էր քեզ: Այն քեզ համար էր կառուցվել: Որպեսզի հոգիդ այնտեղ օթևան գտնի, իրեն արժանի պերճություն, հարմարավետություն, զբաղմունք, սերունդները չարչարվեցին: Դու՝ ժառանգորդդ, դու՝ որդի, ինչո՞ւ պիտի փախչեիր Տնից:

— Որովհետև Տունը պարփակում էր ինձ իր մեջ: Տունը այդ Դուք չեք, Հայր իմ:

— Բայց ես եմ կառուցել և քեզ համար:

— Ա՛հ, սրանք ձեր խոսքերը չեն, այլ՝ եղբորս: Դուք կառուցել եք ամբողջ աշխարհը, և Տունը, և այն ամենը, ինչ Տնից դուրս է: Տունը ուրիշներն են կառուցել, ձեր անունով, գիտեմ, բայց ուրիշները, ո՛չ դուք:

— Մարդ տանիքի կարիք է զգում, ուր գլուխը վայր դնել կարողանա:

Գոռոզամիտ, մի՞թե կարծում ես, թե հնարավոր է քամիների տակ քնել:

— Մի՞թե դրա համար պետք է գոռոզամիտ լինել: Ինձնից ավելի աղքատներն են այդպես վարվել:

— Նրանք աղքատ են: Դու աղքատ չես: Ոչ ոք չի կարող հրաժարվել իր հարստությունից: Իսկ ես քեզ դարձրել էի բոլորից հարուստ:

— Հայր իմ, ձեզ շատ լավ հայտնի է, որ մեկնելիս իմ հարստությունից տարա ինչ կարող էի: Ինչի՞ս է պետք այն ունեցվածքը, որ չեմ կարող ինձ հետ տանել:

— Տարածդ ողջ հարստությունը խելահեղորեն վատնեցիր:

— Ձեր ոսկին փոխանակեցի վայելքներով, ձեր պատվիրանները՝ հաճույքներով, պարկեշտությունը՝ պոեզիայով և ժուժկալությունս՝ ցանկություններով:

— Դրա՞ համար տնտեսվար ծնողներդ կաթիլ առ կաթիլ քո մեջ այդքան առաքինություն ներարկեցին:

— Որպեսզի այրվեմ թերևս ավելի ուժեղ բոցից, նոր ջերմություն ստանալու համար:

— Հիշիր այն սուրբ կրակը, որ տեսավ Մովսեսը մորենու թփերի մեջ, այն բոցկտում էր առանց հրկիզելու:

— Ես հրկիզող սերը ճանաչեցի:

— Սերը, որ ուզում եմ ավանդել քեզ, զովացնում է: Որոշ ժամանակ անց քեզ ի՞նչ մնաց, անառակ որդի:

— Վայելքների հուշը:

— Եվ զրկանքները, որ հետևում են դրանց:

— Այդ գրկանքների մեջ ես ինձ ձեր կողքին զգացի, Հայր:

— Մի՞թե թշվառությունը պիտի ստիպեր քեզ վերադառնալ ինձ մոտ:

— Չգիտեմ, չգիտեմ: Անջրդի անապատում ես ավելի ուժգնորեն սիրեցի իմ ծարավը:

— Թշվառությանդ պատճառով ավելի լավ զգացիր ունեցվածքիդ արժեքը:

— Ոչ, այդ մեկը՝ ոչ: Ինձ չէ՞ք հասկանում, Հայր: Սիրտս ամեն ինչից պարպված՝ սիրով է լցվել: Ողջ ունեցվածքիս հաշվին ջերմություն եմ գնել:

— Ուրեմն ինձնից հեռու երջանի՞կ էիր:

— Ինձ չէի զգում ձեզնից հեռու:

— Ուրեմն քեզ ի՞նչը ստիպեց վերադառնալ: Խոսիր:

— Չգիտեմ: Գուցե ծուկությունը:

— Ծուկություն՝ լըր, որդիս: Ուրեմն սերը չէ՞ր:

— Հայր, արդեն ասացի, անապատում ավելի քան սիրում էի ձեզ: Բայց հոգնել էի ամեն առավոտ գոյությունս պաշտպանելով: Տանը, առնվազն, լավ սնում եմ:

— Այո, վարձկաններն այստեղ հոգ են տանում: Այսպիսով, քեզ հետ բերողը քաղցն էր:

— Գուցե նաև փոքրոգությունը, հիվանդությունը... Ի վերջո վնասակար սնունդը թուլացրեց ինձ, որովհետև սնվում էի վայրի մրգերով, մորեխներով և վայրի մեղրով: Ավելի ու ավելի դժվարությամբ էի տանում ծանր պայմանները, որ սկզբում բորբոքել էին կրակը: Երբ գիշերները մրսում էի, հիշում էի հորս տան իմ տաքուկ անկողինը: Երբ քաղցած էի, հիշում էի, որ հորս տանը մատուցված կերակուրների առատությունը գերազանցում է իմ քաղցը: Ես ընկրկեցի, առավել երկար պայքարելու համար իմ մեջ այլևս ուժ ու կորով չէի գտնում, և այդ ժամանակ...

— Ուրեմն, երեկվա պարարտ եզը համե՞ղ էր:

Անառակ որդին հեծկլտալով ընկնում է գետին:

— Հայր իմ, հայր իմ, վայրի կաղինի տիպի համը ամեն ինչից անկախ մնացել է բերանիս մեջ: Ոչ մի բան չի կարող փոխել այդ համը:

— Խեղճ երեխա,— շարունակում է հայրը՝ ոտքի հանելով նրան,— երևի կոպիտ խոսեցի քեզ հետ: Եղբայրդ այդպես ցանկացավ, այստեղ նա է օրենքներ սահմանում: Նա ստիպեց ասել. «Տնից դուրս ոչ մի փրկություն չկա քեզ համար»: Բայց լսիր: Ես եմ ստեղծել քեզ, ինչ որ կա քո մեջ, ինձ հայտնի է: Գիտեմ, ինչն էր մղում քեզ ճամփաներ կտրել, ես ճամփեզրին կանգնած սպասում էի քեզ: Բավական է ձայն տայիր... ես այստեղ էի:

— Հայր իմ, ուրեմն կարող էի նորից գտնել ձեզ առանց վերադառնալ՞...

— Եթե քեզ տկար ես զգացել, ճիշտ վարվեցիր վերադառնալով: Այժմ գնա, վերադարձիր այն սենյակը, որ կարգադրել եմ պատրաստել քեզ համար: Այսօր բավական է, հանգստացիր, վաղը խոսելու ես եղբորդ հետ:

ԱՎԱԳ ԵՂԲՈՐ ՀԱՆԴԻՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Անառակ որդին նախ փորձում է բարձրից խոսել:

— Մեծ եղբայր,— ասում է նա,— մենք բոլորովին նման չենք իրար: Եղբայր, մենք նման չենք իրար:

Ավագ եղբայրը՝

— Դու ես մեղավոր:

— Ինչո՞ւ՝ ես:

— Որովհետև ես կարգ ու կանոնի սահմաններում եմ: Այդ սահմաններից դուրս ամեն բան մեծամտության պտուղ է, կամ սերմ:

— Մի՞թե սահմանից դուրս միայն արատներ են:

— Այն, ինչ քեզ կարգ ու կանոնի է մղում, անվանիր առաքինություն, իսկ մնացած ամեն բան վանիր քեզնից:

— Հենց այդ անդամահատությունից եմ վախենում: Այն, ինչ դու ուզում ես վերացնել, նույնպես մեր Հորից է գալիս:

— Է՛հ, ոչ թե վերացնել, վանել ասացի:

— Զեզ լավ եմ հասկանում: Ճիշտ այդպես էլ վանեցի առաքինություններս:

— Եվ այդ է պատճառը, որ վերագտնում եմ դրանք քո մեջ: Պետք է լավագույնի հասցնես դրանք: Ինձ լավ հասկացիր, ես առաջարկում եմ ոչ թե նսեմացնել, այլ փառավորել քո անձը, երբ մարմնիդ և մտքիդ ամենատարբեր, ամենաըմբոստ տարրերը ներդաշնակորեն կգուգորդեն իրար, երբ քո մեջ եղած վատթարը կհալվի լավագույնի մեջ, երբ լավագույնը կհնազանդվի...

— Այդ փառավորումն է, որ փնտրում, գտնում էի անապատում և գուցե այնքան էլ չէր տարբերվում քո առաջարկածից:

— Ճիշտն ասած, կուզենայի պարտադրել քեզ այդ բանը:

— Մեր Հայրը այդքան խիստ չէր խոսում:

— Ես գիտեմ, թե քեզ ինչ է ասել Հայրը: Աղոտ է ասել: Հիմա նա այնքան էլ հստակ չի արտահայտվում, այնպես որ, մենք ինչ ուզում ենք, այն էլ նա է ասում: Բայց ինձ քաջ հայտնի է նրա մտքինը: Վարձկանների մոտ ես եմ նրա միակ թարգմանը, և ով ուզում է հասկանալ Հորը, պետք է ինձ լսի:

— Առանց քեզ շատ լավ էի հասկանում նրան:

— Զեզ թվում էր, բայց սխալ էիր հասկանում: Հորը ընկալելու համար մի քանի ձև չկա, նրան սիրելու համար մի քանի ձև չկա, այնպես որ պետք է միաբան լինել նրա սիրո մեջ:

— Նրա Տան մեջ:

— Այդ սերը Տուն է բերում. ինքդ էլ ես համոզված դրանում, քանի որ վերադարձել ես: Այժմ ասա ինձ, ի՞նչը ստիպեց քեզ մեկնել:

— Սրտիս խորքում զգում էի, որ Տունը ողջ տիեզերքը չէ: Եվ ես ինքս էլ լիովին չէի պատկանում այն տիեզերքին, որտեղ կուզենայի ինձ տեսնել: Ինձնից անկախ պատկերացնում էի այլ մշակույթներ, այլ երկրներ և ճանապարհներ, որոնցով կարող էի վազել, չբացված ճանապարհներ: Իմ մեջ զգում էի այն նոր էակին, որ պատրաստ էր նետվել այնտեղ: Փախա:

— Մտածիր, ի՞նչ կպատահեր, եթե քեզ նման ես էլ թողնեի Հոր Տունը: Վարձկաններն ու ավագակները կթալանեին մոր ողջ ունեցվածքը:

— Այն ժամանակ դա ինձ քիչ էր մտահոգում, քանի որ այլ բարիքներ էի ակնկալում...

— Գոռոգամտությունդ ինչ չափերի է հասել: Եղբայր իմ, ի սկզբանե անկարգություն է եղել: Թե ինչ քառսի ծնունդ է մարդ արարածը, կիմանաս, եթե մինչև հիմա չգիտես. մարդը վատ վիճակով դուրս եկավ այնտեղից. իր նախնական ծանրությամբ նա նորից է գլորվում քառսի գիրկը, հենց որ Ոգին դադարում է վեր քաշել նրան: Իսկ ինչո՞ւ քո դառը փորձով այդ իմանաս: Ներդաշնակ տարրերը, որոնցից կազմված ես, սպասում են միայն քո մի թուլությանը, քո կողմից մի փոքր զիջման, որպեսզի քեզ հետ շարտեն խառնաշփոթի մեջ... Բայց մի բան երբեք չես կարող իմանալ, թե ինչ երկար ժամանակ է հարկավոր եղել մարդուն մարդ դառնալու համար: Հիմա, երբ հասել ենք տիպարին, ամուր կառչենք նրանից. «Ամուր պահիր ինչ որ ունես,— ասում է Սուրբ Հոգին Եկեղեցու Հրեշտակին¹ և ավելացնում է,— որպեսզի ոչ ոք չառնի քո պսակը»: Զո ունեցածը՝ քո պսակն է, ուրիշների և ինքդ քեզ վրա ունեցած իշխանությունը: Պսակիդ գաղտնաբար հետևում է հափշտակիչը, նա ամենուր է, նա թափառում է քո շուրջը, քո մեջ: **Ամուր պահիր**, եղբայր իմ: Ամուր պահիր:

— Շատ վաղուց եմ բաց թողել, այլևս չեմ կարող ձեռքս գցել իմ բարիքներին:

— Կարող ես, կարող ես, ես քեզ կօգնեմ: Զո բացակայության ժամանակ բարիքներդ հսկել եմ:

— Եվ հետո, ինձ հայտնի է Սուրբ Հոգու այդ խոսքը: Դու ամբողջությամբ մեջ չբերիր:

— Իրոք, նա շարունակում է այսպես. «Ով հաղթի նրան, իմ Աստծո տաճարին սյուն պիտի դարձնեմ, և նա այլևս այնտեղից դուրս չի գալու»:

— «Այլևս այնտեղից դուրս չի գալու»: Հենց դա է ինձ վախեցնում:

¹ Հայտնություն Հովհաննու, Գ, 11 (Ծ. Հ.):

- Եթե հանուն երջանկության է:
- Օ՛, լավ եմ հասկանում: Բայց ես եղել եմ այդ տաճարում...
- Սխալ էր դուրս գալը, քանի որ ցանկացար վերադառնալ:
- Գիտեմ, գիտեմ: Ահա վերադարձել եմ, համաձայն եմ:
- Ի՞նչ բարիքներ կարող էիր գտնել այլուր, որ այստեղ չես գտել, կամ ավելի ճիշտ, միմիայն այստեղ են քո բարիքները:
- Գիտեմ, որ իմ հարստությունը պահել— պահպանել ես:
- Պահել եմ այն մասը, որ չես վատնել, այսինքն, այն մասը, որ ընդհանուր է՝ հողաբաժինը:
- Ուրեմն, սեփական ոչինչ չունե՞մ:
- Ունես, իհարկե, այն հատուկ նվիրատվությունները, որ մեր Հայրը գուցե դեռ համաձայնի քեզ շնորհել:
- Միայն դրան եմ ապավինում. համաձայն եմ թեկուզ այդքանով բավարարվել:
- Մեծամիտ, քեզ հաշվի առնող չկա: Մեր մեջ ասած, այդ բաժնից շահ չկա: Խորհուրդ եմ տալիս ավելի շուտ հրաժարվել դրանից: Անձնական նվիրատվությունների այդ բաժինն է, որ քեզ կորստյան մատնեց. այդ ունեցվածքն էր, որ իսկույն վատնեցիր:
- Մյուսները չէի կարող տանել:
- Ուստի և գտնում ես դրանք անխաթար: Բավական է այսօր: Վայելիր Տան անդորրը:
- Վատ չի լինի, քանի որ հոգնած եմ:
- Օրինյալ լինի, ուրեմն, հոգնությունդ: Առայժմ քնիր: Վաղը մայրդ կխոսի քեզ հետ:

ՄԱՅՐԸ

Անառակ որդի, միտքդ դեռ ընդվզում է եղբորդ խոսքերի դեմ, իսկ հիմա թող սիրտդ խոսի: Ինչպիսի՞ քաղցր պահ, երբ մորդ ոտքերի մոտ մեկնված, գլուխդ ծնկներին դրած, զգում ես, թե ինչպես է նրա շոյող ձեռքը խոնարհում ըմբոստ ծոծրակդ:

- Ինչո՞ւ այդքան երկար ժամանակով լքեցիր ինձ:
- Եվ քանի որ ի պատասխան միայն արցունք ես թափում.
- Արդ ինչո՞ւ արտասվել, որդիս: Դու վերադարձել ես: Քեզ սպասելով արցունքներս ցամաքեցին:
- Դուք դեռ սպասո՞ւմ էիք ինձ:
- Ես երբեք չեմ կորցրել հույսս: Ամեն իրիկուն քնելուց առաջ մտածում էի. եթե այս գիշեր վերադառնա, կկարողանա՞ արդյոք դուռը բացել: Եվ երկար ժամանակ չէի քնում: Ամեն առավոտ, դեռ կիսաքուն մտածում էի. արդյոք այսօր կվերադառնա՞: Հետո աղոթում էի: Այնքան աղոթեցի, որ անհնար էր՝ չվերադառնայիր:
- Ձեր աղոթքները փութացրին իմ վերադարձը:
- Մի հեգնիր, զավակս:
- Ա՛խ, մայր, խոնարհաբար վերադարձել եմ ձեզ մոտ: Տեսեք, ինչպես եմ ճակատս խոնարհում ձեր սրտի առաջ: Երեկվա մտածմունքներիցս չկա մեկը, որ այսօր ինձ ունայն չթվա: Ձեր կողքին դժվարանում եմ հասկանալ, թե ինչու գնացի:
- Այլևս չե՞ս գնա:
- Այլևս չեմ կարող գնալ:
- Ուրեմն, ի՞նչն էր ձգում քեզ դեպի դուրս:
- Այսուհետև չեմ ուզում մտածել այդ մասին: Ոչինչ... Ես ինքս:
- Կարծում էիր, մեզնից հեռու երջանի՞կ ես լինելու:
- Երջանկություն չէի փնտրում:
- Իսկ ի՞նչ էիր փնտրում:
- Փնտրում էի... ինքս ինձ:

- Օ՛հ, որդին ծնողներին և եղբայրը՝ եղբայրներիդ:
- Ես նման չեի եղբայրներին: Այլևս չիսեսնք, ես արդեն վերադարձել եմ:
- Ոչ, շարունակենք խոսել: Չկարծես, թե եղբայրներդ տարբերվում են քեզնից:
- Այսուհետև իմ միակ հոգսը պիտի լինի նմանվել ձեզ բոլորիդ:
- Կարծես, համակերպված ասացիր:
- Չկա ավելի հոգնեցուցիչ բան, քան ապրել՝ չնմանվելով ուրիշներին: Այդ ճամփորդությունն ի վերջո ուժասպառ արեց ինձ:
- Ճիշտ է, դու շատ ես ծերացել:
- Ես տառապել եմ:
- Խեղճ զավակս, անկասկած, ամեն իրիկուն անկողին չեր բացվում քեզ համար, ոչ էլ ուտելու ժամերին էր սեղան դրվում:
- Ուտում էի, ինչ ձեռքս ընկներ, և հաճախ միայն խակ, կամ փչացած մրգերն էին քաղցս հագեցնում:
- Բայց գոնե միայն սովի՞ց ես տանջվել:
- Կեսօրվա արևը, կեսգիշերվա ցուրտ քամին, անապատի երեքուն ավազը, ոտքերս արյունվա անող մացառները՝ սրանցից ոչ մեկը ինձ հետ չպահեց, բայց, այս մասին եղբորս չասացի, ստիպված եղա ծառայել...
- Ինչո՞ւ թաքցրիր:
- Անգուրջ տերերը չարչարում էին մարմինս, ընկճում էին հպարտությունս, կիսաքաղց պահում ինձ: Այդ ժամանակ էր, որ մտածեցի. «Է՛հ, ծառայելը ծառայել է...»: Երագումս տեսա մեր տունը: Եվ վերադարձա: Անառակ որդին նորից է հակում գլուխը, որ մայրը շոյում է քնքշորեն:
- Հիմա ի՞նչ ես անելու:
- Արդեն ասացի, ջանալու եմ նմանվել ավագ եղբորս, հսկելու եմ մեր ունեցվածքը, նրա նման ամուսնանալու եմ...
- Անշուշտ, մտքումդ մեկը կա, եթե այդպես ես ասում:
- Օ՛հ, ով էլ լինի, եթե դուք ընտրեք, սիրելի կդառնա ինձ համար: Արեք այնպես, ինչպես եղբորս համար արեցիք:
- Կուզենայի, որ սրտովդ լիներ:
- Ինչ փույթ, իմ սիրտն արդեն ընտրել էր: Ես սանձեցի գոռոզությունս, որ ձեզնից հեռու էր տարել ինձ: Ղեկավարեք իմ ընտրությունը: Հնազանդվում եմ, ասում եմ ձեզ: Նույն ձևով կհնազանդեցնեմ իմ զավակներին, և այսպիսով, իմ փորձությունը այլևս իզուր չի թվա ինձ:
- Լսիր, այստեղ մի տղա կա, որին կարող ես արդեն հոգ տանել:
- Ի՞նչ եք ուզում ասել, և ո՞ւմ մասին է խոսքը:
- Զո կրտսեր եղբոր, որի տասը տարին էլ չէր լրացել, երբ մեկնեցիր և հագիվ թե ճանաչես, այնինչ...
- Ավարտեք ձեր խոսքը, մայր, հիմա էլ ի՞նչը կարող է անհանգստացնել ձեզ:
- Այնինչ նրա մեջ դու ճանաչելու էիր քեզ, որովհետև շատ նման է քեզ, երբ մեկնեցիր:
- Ինձ շա՞տ է նման:
- Զեզ ասում եմ, նրան, որ էիր և, ավա՛ղ, ոչ թե նրան, որ հիմա ես դարձել:
- Եվ որը դառնալու է ինձ նման:
- Որին անհապաղ պետք է դարձնել քեզ նման: Խոսիր հետը, անկասկած կլսի քեզ՝ անառակիդ: Ասա նրան, թե որքան դառնություններ կան ճանապարհին, խնայիր նրան...
- Բայց ի՞նչն է ստիպում ձեզ այդպես տազնապահար խոսել եղբորս մասին: Գուցե պարզապես դիմագծերի նմանությունը...
- Ոչ, ոչ, ձեր երկուսի միջև եղած նմանությունը ավելի խորն է: Հիմա ինձ շատ է անհանգստացնում այն, ինչ քո ժամանակ հարկ եղածին չափ չեր մտահոգել: Նա շատ է կարդում և միշտ չէ, որ ընտրածները լավ գրքեր են:
- Միայն այդքա՞նը:
- Հաճախ մազլցում է պարտեզի ամենաբարձր տեղը, գիտես, ցանկապատը, որտեղից ամբողջ տարածքն է երևում:
- Հիշում եմ: Սա՞ է բոլորը:

- Մեզ մոտ ավելի քիչ է մնում, քան ագարակում:
- Եվ ի՞նչ է անում այնտեղ:
- Ոչ մի վատ բան: Բայց ագարակատերերին չի այցելում, այլ մեզ հետ առնչություն չունեցող ռամիկների և օտարականների: Հատկապես մեկը կա, որ հեռվից է եկել, հազար ու մի բան է պատմում նրան:
- Հա՛, խոզարածը:
- Այո, ճանաչո՞ւմ ես... Նրան լսելու համար եղբայրդ ամեն իրիկուն գնում է խոզանոց, վերադառնում է միայն ընթերցելու, ավարտակր կորցրած, հագուստի վրայից գարշահոտ է գալիս: Նախատինքը չի օգնում, ընդհակառակը, ավելի է համառում: Երբեմն առավոտ ծեփն, երբ բոլորս դեռ անկողնում ենք, վազում է մինչև դարպասը՝ ճանապարհ դնելու այդ խոզարածին, երբ սա իր հոտը տանում է արածացնելու:
- Նա գիտի, որ չպետք է դուրս գա:
- Դու նույնպես գիտեիր: Օրերից մի օր կփախչի այստեղից, համոզված եմ: Մի օր կգնա...
- Ոչ, ես կխոսեմ նրա հետ, մայր: Մի հուզվեք այդպես:
- Ես գիտեմ, որ քո խոսքը կլսի: Նկատեցի՞ր, թե ինչպես էր առաջին օրը նայում քեզ: Ինչպիսի դյուրանք ունեին ցնցոտիներդ նրա համար, հետո էլ՝ բոսորագույն պատմումներ, որ հագցրեց հայրդ: Վախենում եմ, նրա ուղեղում մեկը մյուսին խառնվի, և առաջին հերթին նրան հրապուրողը ցնցոտիները լինեն: Սակայն այդ միտքը առայժմ ինձ խենթություն է թվում, քանի որ, ի վերջո, զավակս, եթե դու նախապես իմացած լինեիր, թե որքան թշվառություն էր սպասում քեզ, չէիր լքի մեզ, այնպես չէ՞:
- Հիմա նույնիսկ չեմ հասկանում, թե ինչպես կարողացա լքել ձեզ, ձեզ՝ մայր իմ:
- Դե ուրեմն, այդ ամենը նրան կասես:
- Այդ ամենը վաղը երեկոյան կասեմ: Հիմա համբուրեք ճակատս, ինչպես փոքր ժամանակ էիք անում, երբ հսկում էիք նինջս: Քնել եմ ուզում:
- Գնա քնիր: Ես կաղոթեմ բոլորիդ համար:

ԵՐԿԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ ԿՐՏՍԵՐ ԵՂԲՈՐ ՀԵՏ

Անառակի սենյակին կից մերկ պատերով ընդարձակ մի սենյակ կա: Անառակը ճրագը ձեռքին մոտենում է մահճակալին, որտեղ կրտսեր եղբայրն է պառկած՝ դեմքով դեպի պատը: Սկսում է ցածր ձայնով խոսել, որպեսզի, եթե երեխան քնած է, չխանգարի նրա քունը:

- Ուզում էի խոսել հետդ, եղբայր:
 - Իսկ ի՞նչն է խանգարում:
 - Կարծում էի, քնած ես:
 - Երազ տեսնելու համար պարտադիր չէ քնել:
 - Այդ ի՞նչ երազ էիր տեսնում:
 - Ի՞նչ կարևոր է: Նույնիսկ ես չեմ հասկանում երազներս, ուր մնաց թե՛ դու մեկնաբանես:
 - Ուրեմն այդքան խորիմա՞տ ես: Եթե պատմեիր, կփորձեի:
 - Մի՞թե դու ես ընտրում քո երազները: Իմ երազներն այնպիսին են, ինչպիսին իրենք են ուզում լինել և ավելի ազատ են, քան ես... Ինչո՞ւ ես եկել: Ինչո՞ւ ես խանգարում քուսս:
 - Դու քնած չես, և ես եկել եմ քնքնշորեն խոսելու քեզ հետ:
 - Ինչ ունես ինձ ասելու:
 - Ոչինչ, եթե այդպես պիտի խոսես:
 - Դե ուրեմն, գնաս բարով:
- Անառակը գնում է դեպի դուռը, բայց ցած է դնում ձեռքի ճրագը, որ հագիվ է լուսավորում սենյակը, հետո վերադառնալով, նստում է մահճակալի եզրին և մթան մեջ երկար շոյում է երեխայի շրջած գլուխը:

— Դու ավելի կոպիտ ես պատասխանում ինձ, քան երբևէ ես՝ եղբորդ: Այնինչ, ես էլ էի ընդվզում նրա դեմ:
 Ըմբոստ երեխան միանգամից նստում է տեղում:
 — Ասա, եղբա՞յրն է քեզ ուղարկել:
 — Ոչ, փոքրիկս, ոչ թե՛ նա, այլ մեր մայրը:
 — Ա՛հ, դու ինքդ չէիր գա:
 — Բայց եկել եմ որպես բարեկամ:
 Անկողնու մեջ կիսապառկած՝ երեխան ակնդետ նայում է անառակին:
 — Ինչպե՞ս կարող է մերոնցից որևէ մեկը ինձ բարեկամ լինել:
 — Դու սխալ կարծիք ունես մեր եղբոր մասին...
 — Նրա մասին չխոսես: Ես ատում եմ նրան... Ամբողջ հոգով: Նա է պատճառը, որ քեզ հետ կոպիտ խոսեցի:
 — Ինչպե՞ս թե:
 — Չես հասկանա:
 — Ոչինչ, ասա...
 Անառակը գիրկն է առնում եղբորը, և պատանին արդեն տեղի է տալիս:
 — Վերադարձիդ իրիկունը քնել չկարողացա: Ամբողջ գիշեր մտածում էի. ես մի ուրիշ եղբայր էլ եմ ունեցել ու չեմ իմացել... Ահա թե ինչու սիրտս ուժգին տրոփել սկսեց, երբ բակում տեսա քեզ: Դու գալիս էիր փառքով պսակված:
 — Ավա՛ղ, այն ժամանակ պսակված էի լոկ ցնցոտիներով:
 — Այո, տեսա քեզ, բայց արդեն՝ հաղթական: Տեսա նաև, թե ինչ արեց մեր հայրը. մատանի հագցրեց, այնպիսի մատանի, որ մեր եղբայրն էլ չունի: Քո մասին ոչ մեկին չէի ուզում հարց ու փորձ անել, գիտեի միայն, որ շատ հեռվից ես գալիս, և հայացքդ սեղանի շուրջ...
 — Դու ներկա՞ էիր խնջույքին:
 — Օ՛, հավատացած էի, որ ինձ չես նկատել. ողջ ընթրիքի ընթացքում նայում էիր հեռուն և ոչինչ չէիր տեսնում: Եվ երբ հաջորդ երեկոյան գնացիր Հոր հետ խոսելու, դարձյալ ոչինչ, բայց երբ երրորդ երեկոյան...
 — Վերջացրու:
 — Ահ, թեկուզ մի սիրալիր բառ ասեիր ինձ:
 — Ուրեմն, դու ինձ սպասո՞ւմ էիր:
 — Շա՛տ, շա՛տ: Ի՞նչ ես կարծում, այս աստիճան կատեի՞ մեր եղբորը, եթե այդ երեկո երկար չգրուցեիր նրա հետ: Ինչի՞ մասին կարող էիք իրար հետ խոսել: Դու լավ գիտես, եթե նման ես ինձ, ուրեմն նրա հետ ոչ մի ընդհանուր բան ունենալ չես կարող:
 — Նրա հարցում շատ եմ սխալվել:
 — Մի՞թե:
 — Գոնե մեր հոր ու մոր առաջ շատ մեղավոր եմ: Գիտես չե՞, որ փախել էի տնից:
 — Այո, գիտեմ: Վաղուց, այնպես չե՞:
 — Համարյա քո տարիքին էի:
 — Ա՛հ... Եվ դա՞ ես համարում քո մեղքը:
 — Այո, դա էր իմ մեղքը, իմ հանցանքը:
 — Երբ գնացիր, զգո՞ւմ էիր, որ սխալ ես վարվում:
 — Ոչ, հոգուս խորքում անհրաժեշտ էի գտնում մեկնումը:
 — Այդ օրվանից ի՞նչ պատահեց, որ քո ճմարտությունը փոխվեց սխալի:
 — Ես տառապեցի:
 — Եվ դա՞ է ստիպում քեզ ասել. ես սխալվել եմ:
 — Ոչ, այդպես չէ, բայց դա ինձ ստիպեց մտածել:
 — Ուրեմն առաջ չէի՞ր մտածել:
 — Մտածել էի, բայց իմ տկար բնավորությունը կուլ էր գնում ցանկություններին:
 — Ինչպես ավելի ուշ՝ տառապանքիդ: Այնպես որ այսօր վերադառնում ես... պարտված:
 — Ոչ, այդքան խստորեն. համակերպված:

— Ինչու, դու հրաժարվեցիր լինել այն, ինչ ուզում էիր լինել:

— Այն, ինչ իմ գոռոզությունն էր համոզում լինել:

Երեխան մի պահ լռում է, հետո հանկարծ հեծկտում է ու բացականջում.

— Եղբայրս, ես նա եմ, ինչ դու էիր մեկնելու պահին: Օ, ասա, մի՞թե ճանապարհին միայն հուսախաբության հանդիպեցիր: Այն ամենը, ինչ ձգտում եմ տեսնել դրսում, ինչը տարբերվում է այստեղից, մի՞թե պատրանք է միայն, այն ամենն սորը, որ զգում եմ իմ մեջ, խելագարությունն է: Ասա, ինչո՞ւ հուսալքվեցիր ճանապարհին: Ի՞նչը քեզ ստիպեց վերադառնալ:

— Որոնա՞ն ազատությունը կորցրի, գերի դարձած՝ ստիպված եղա ծառայել:

— Այստեղ եմ ես գերի:

— Այո, բայց անգութ տերերի ծառայել... Այստեղ գոնե ծնողներիդ ես ծառայում:

— Է՛հ, ծառայելը ծառայել է, մի՞թե չունենք այն ազատությունը, որ գոնե մենք ընտրենք, թե ում ենք ծառայելու:

— Ես էլ էի այդ հույսը փայփայում: Ոտքերս որքան հեռու տարան ինձ, քայլեցի իմ ցանկության հետևից, ինչպես Սավուղը՝ ավանակների: Բայց այնտեղ, ուր նրան արքայություն էր սպասում, ես թշվառություն գտա միայն: Այնինչ...

— Արդյո՞ք սխալ ճանապարհով չգնացիր:

— Քայլեցի միայն առաջ:

— Վստա՞հ ես: Բայց չէ՞ որ ուրիշ արքայություններ էլ կան և առանց արքաների երկրներ, որ պետք է հայտնագործել:

— Ո՞վ ասաց քեզ:

— Ես գիտեմ: Չգում եմ: Ինձ արդեն թվում է, թե իշխում եմ այնտեղ:

— Մեծամիտ:

— Ահ, ճիշտ այն բառը, որ քեզ ասաց մեր եղբայրը, ինչո՞ւ ես հիմա նույնը ասում ինձ: Երանի մեծամիտ էլ մնայիր: Դու չէիր վերադառնա:

— Բայց այդ դեպքում ես չէի կարող ճանաչել քեզ:

— Ոչ, կճանաչեիր, այնտեղ, որտեղ կմիանայի քեզ, կճանաչեիր ինձ իբրև քո եղբորը: Ինձ նույնիսկ թվում է, թե քեզ գտնելու համար եմ մեկնում:

— Մեկնո՞ւմ...

— Մի՞թե չհասկացար: Մի՞թե ինքդ չես քաջալերում ինձ, որ մեկնեմ:

— Կուզենայի կանխել քո վերադարձը, բայց մեկնումդ կանխելու գնով:

— Ոչ, ոչ, այդպես մի խոսիր: Ոչ, այդ չէիր ուզում ասել: Չէ՞ որ դու էլ մեկնեցիր որպես նվաճող:

— Եվ դա էր պատճառը, որ ստրկությունն ինձ ավելի ծանր թվաց:

— Այդ դեպքում ինչո՞ւ հպատակվեցիր: Մի՞թե այդքան հոգնել էիր:

— Ոչ, դեռ չէի հոգնել, բայց կասկածեցի:

— Ի՞նչ ես ուզում ասել:

— Կասկածեցի ամեն ինչին, կասկածեցի ինքս ինձ: Ուզեցի կանգ առնել, ի վերջո, հուսալի ապաստան գտնել: Բարեկեցությունը, որ խոստացավ ինձ Տերը, գայթակղեց... Այո, հիմա լավ եմ հասկանում. ես տանուլ տվի: Անառակը հակում է գլուխը և հայացքը թաքցնում ափերի մեջ:

— Իսկ դրանից առա՞ջ:

— Երկար ժամանակ քայլեցի ընդարձակ, աննվաճ հողերով:

— Անապատո՞վ:

— Ամենուր չէ, որ անապատ էր:

— Իսկ ի՞նչ էիր փնտրում:

— Ինքս էլ չեմ հասկանում արդեն:

— Վեր կաց անկողնուս վրայից: Նայիր, թե ինչ է դրված սևարիս, այն հնամաշ գրքի կողքին:

— Ճեղքված նուռ եմ տեսնում:

— Երեկ երեկոյան խոզարածը բերեց՝ երեք օրվա բացակայությունից հետո:

— Այո, վայրի նուռ է:

— Գիտեմ, և ահավոր դառն է: Բայց զգում եմ, որ եթե շատ ծարավեմ, ատամներս կխրեմ մեջը:

- Օ՛, հիմա արդեն կարող եմ քեզ ասել. անապատում ես այդ ծարավն էի փնտրում:
- Այնպիսի ծարավ, որ միայն այս դառնահամ միրգը կարող է հագեցնել...
- Չի հագեցնում, բայց սիրել է տալիս այդ ծարավը:
- Գիտե՞ս, թե որտեղից են քաղում այս միրգը:
- Մի փոքրիկ քված այգի կա, ուր հասնում ես իրիկնադեմին: Ոչ մի պատ այն չի բաժանում անապատից: Այնտեղ մի առվակ է հոսում, մի քանի կիսահաս պտուղներ են կախված ճյուղերից:
- Ի՞նչ պտուղներ:
- Նույն պտուղները, ինչ մեր պարտեզում, բայց վայրի: Ամբողջ օրը սաստիկ շոգ էր արել:
- Լսիր, գիտե՞ս ինչու էի այս երեկո քեզ սպասում: Լույսը բացվելուց առաջ մեկնելու եմ: Այս գիշեր, հենց որ խավարը դժգունի... Գոտիս կապել եմ մեջքիս, պատրաստել եմ կոշիկներս:
- Ի՞նչ, այն, ինչ չկարողացա ես անել, դո՞ւ ես անելու...
- Դու բացեցիր իմ ճանապարհը, քեզ մտաբերելով՝ հոգիս կամրապնդվի:
- Ինձ մնում է հիանալ քեզնով, քեզ մնում է, ընդհակառակը, մոռանալ ինձ: Ի՞նչ ես վերցնելու հետո:
- Շատ լավ գիտես, որ կրտսերը լինելով՝ ժառանգությունից բաժին չունեմ: Դատարկածեռն եմ մեկնում:
- Ավելի լավ:
- Ինչո՞ւ ես լուսամուտից դուրս նայում:
- Պարտեզն եմ նայում, որտեղ ննջում են մեր նախնիները:
- Եղբայրս..., — և երեխան, որ բարձրացել է անկողնուց, փարվում է անառակի վզին. նրա թևերը նույնքան քնքուշ են, որքան ձայնը, — արի ինձ հետ:
- Թող ինձ, թող ինձ, ես մնում եմ, որ մխիթարեմ մեր մորը: Առանց ինձ դու ավելի արհասիրտ կլինես: Ժամն է արդեն: Երկինքը դժգունում է: Անաղմուկ հեռացիր: Դե, համբուրիր ինձ, փոքրիկ եղբայրս, իմ ողջ հույսերը տանում ես քեզ հետ: Ամուր կաց, մոռացիր մեզ, մոռացիր ինձ: Երանի չվերադառնաս... Կամաց իջիր: Ճրագը պահել եմ...
- Ձեռքդ տուր, մինչև հասնեմ դարպասին:
- Չգույշ իջիր գավթի աստիճաններով...